

Joan Maragall

LA SETMANA TRÀGICA
TRES ARTICLES

Edició d'Ignasi Moreta

Atenció, allei Ven: i Me't volen porar aquest
altre article: sempre me és pesant aquest

Maragall

FRAGMENTA EDITORIAL

Publicat per FRAGMENTA EDITORIAL, SLL
Plaça del Nord, 4, pral. 1.^a
08024 Barcelona
www.fragmenta.cat
fragmenta@fragmenta.cat

Col·lecció ASSAIG, 13
Consell assessor PERE LLUÍS FONT
FRANCESC-XAVIER MARÍN
JOSEP OTÓN
FRANCESC TORRALBA
AMADOR VEGA

Primera edició JULIOL DEL 2009

Producció editorial IGNASI MORETA
Producció gràfica INÉS CASTEL-BRANCO

Fotografia de la solapa de Pau Audouard,
1903, custodiada a l'Arxiu Joan Maragall,
Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

Tots els manuscrits reproduïts procedeixen
de l'Arxiu Joan Maragall i de la Biblioteca
de Catalunya.

Impressió i relligat ROMANYÀ VALLS, SA
Verdaguer, 1
08786 Capellades

© 2009 IGNASI MORETA
per la introducció i l'edició

© 2009 FRAGMENTA EDITORIAL, SLL
per aquesta edició

Dipòsit legal B. 28.692-2009
ISBN 978-84-92416-16-5

 **Biblioteca
de Catalunya** Aquest llibre ha comptat amb la
col·laboració de la Biblioteca de Catalunya

RESERVATS TOTS ELS DRETS

ÍNDEX

<i>Introducció</i>	7
<i>Maragall, periodista: el dret al silenci i a la paraula</i>	12
<i>La història externa dels articles: un intel·lectual sota vigilància</i>	17
<i>La primera anàlisi: «¡Ah!, Barcelona...»</i>	20
<i>No violaràs el santuari: «La ciutat del perdó»</i>	25
<i>Fe viva i fe morta: «La iglésia cremada»</i>	28
<i>Aquesta edició</i>	34
¡AH!, BARCELONA...	39
LA CIUTAT DEL PERDÓ	49
LA IGLÉSIA CREMADA	57
<i>Apèndix gràfic</i>	71
<i>La ciutat del perdó: manuscrit original</i>	72
<i>La iglésia cremada: manuscrit original</i>	79
<i>La iglésia cremada: retall imprès de La Veü de Catalunya amb esmenes autògrafes</i>	93

INTRODUCCIÓ

H IJA MÍA, no quisiera que entrases en el mundo viendo a los hombres así, partidos en dos rebaños: unos todos blancos, otros todos negros; éstos buenos, aquéllos malos. Una tal visión sólo Dios puede tenerla; pero su sabiduría ha dicho al hombre: No juzgarás. Y aun de Él mismo se dice que vendrá a juzgar, no a los buenos y a los malos, sino a los vivos y a los muertos; y aunque, en un cierto modo general, se entienda que los vivos serán los buenos y los muertos serán los malos, porque aquella vida y aquella muerte sean las de la gracia, ya no sé qué otro sentido más profundo y misterioso se adivina en tal vida y en tal muerte que no se encuentra desde luego en las palabras bondad y maldad.¹

1. Joan MARAGALL, «Las tres preguntas», *Diario de Barcelona* (19-12-1905), dins *Obres completes*, vol. II, Selecta, Barcelona, 1961, p. 291a. En endavant, se citarà aquest volum per II, seguit de la pàgina i columna corresponents. El vol. I, de 1960, se citarà per I, seguit també de la pàgina i columna corresponents.

Aquest fragment pertany a l'article «Las tres preguntas», publicat per Joan Maragall al *Diario de Barcelona* el 19 de desembre de 1905. El pare explica un conte a les seves filles, i la gran li pregunta sobre la bondat o la maldat dels personatges. La pregunta ètica —la distinció entre el bé i el mal— incomodava enormement un Maragall que no volia sinó fixar-se en els símptomes de vida o de mort que trobava en cada persona i en cada circumstància: no és el bé i el mal, sinó la vida i la mort, el que està en el centre de la seva reflexió. Aquesta és una de les claus de comprensió del posicionament de Maragall davant els fets de la Setmana Tràgica. Si Maragall és molt més dur amb els observadors passius de les cremes de convents que no pas amb els seus executors, és perquè en els primers hi veu símptomes de mort, mentre que en els segons hi troba gèrmens de vida.

Continuem, però, la transcripció de les paraules del pare de «Las tres preguntas»:

Hay en tu corazón un santo impulso que te mueve a acoger en ti o a repeler los actos humanos según ellos sean, y conforme a esta atracción o a esta repulsión los llamarás inocentemente, pero justamente en tu corazón, buenos o malos; mas, al hombre que los ejecuta, tu corazón temblará de juzgarlo por bueno o por malo en sí, por vivo o por muerto ante Dios. El homicidio te será siempre odioso en justicia; pero con el homicida,

¡cuidado! Cada hombre es un secreto de Dios, y tú no violarás el santuario.²

El pare rebutja el mal, sens dubte, però s'atura davant el malfactor. No renuncia a la condemna del pecat, però sap que el pecador és un home, és a dir, terra sagrada sobre la qual descalçar-se. Per això, l'articulista Joan Maragall s'enfrontarà a la mort penal: perquè constitueix la violació del santuari que és tot home. Condemnar un ésser humà és fer-se com Déu: vol dir usurpar un espai que no correspon als homes i que, per tant, els situa en el terreny de la *hybris*, de la confusió entre l'espai humà i el diví.

Josep Pijoan, potser el deixeble de Maragall amb més personalitat, explicava que el seu mestre tenia a la planta baixa de casa un despatx públic —el «confessionari»— per a les visites de compromís, on el poeta rebia bonhomiosament «els il·luminats fantàstics i agitats que tan abundosos eren en la Barcelona de fa vint anys»³ (es refereix a la primera dècada del segle). «Tenia una simpatia sincera pels febreros esbojarrats; mai no tractava de desenganyar-los amb una crítica burgesa, sinó que els feia veure el cantó bo de la seva fallera

2. *Ibidem*.

3. Josep PIJOAN, *El meu Don Joan Maragall*, Catalònia, Barcelona, [1927], p. 77.

i el que podia aprofitar-se de l'entusiasme de cada un, si era sincer.»⁴ Maragall no havia vingut, doncs, a jutjar ni a censurar, sinó a animar els gèrmens de vida. Qualsevol camí —la «fallera» i «l'entusiasme de cada un» de què parla Pijoan— li semblava bo, mentre fos sincer. Aquí, *sincer* vol dir autèntic, viu: el contrari de la falsedat, la hipocresia i la mort.

Maragall va ser fidel tota la vida a la convicció que tots els camins poden ser vàlids mentre siguin sincers. Als vint-i-cinc anys, expressava en un escrit privat que el seu credo era la resposta de Faust a la *Gretchenfrage* (la gran pregunta sobre la creença en Déu): l'important no és el nom que donem al sentiment del misteri, sinó l'experiència d'aquest sentiment.⁵ Faust es distanciava així de les religions positives, les dogmàtiques fixades, el compliment d'actes de culte, i apostava per una vivència lliure del misteri en què l'important no seria el nom donat a les coses —la confessionalitat— sinó el sentiment d'aquest misteri. Maragall sintonit-

4. *Ibid.*, p. 77-78.

5. Vegeu la transcripció de les «Notes autobiogràfiques» dels vint-i-cinc anys a Joan MARAGALL, *Com si entrés en una pàtria. Cartes a Josep M. Lloret (1882-1895) i Notes autobiogràfiques (1885/1910)*, edició i pròleg de Glòria Casals, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2007, p. 171-189. El fragment de la *Gretchenfrage* del *Faust* apareix citat a les p. 172-173, i es correspon amb els versos 3.426 al 3.465 de la primera part de l'obra de Goethe.

zarà al màxim amb aquesta convicció fàustica, i per això els destinataris de les seves crítiques no seran mai els allunyats de la fe catòlica que —tanmateix— busquen la llum, sinó els indiferents i els complidors maquinals del culte exterior —els que no busquen, en definitiva. Maragall va assimilar la lliçó del Faust de Goethe, redimit al final de l'obra perquè, encara que per camins errats, la seva vida havia estat una recerca. I per això havia pogut lloar Nietzsche: perquè tot i transitar per camins extraviats, era un assedegat d'absolut.⁶ ¿És censurable un camí no convencionalment vehiculat però que obeeix, tanmateix, a un anhel sincer? ¿És condemnable l'anarquisme que crema esglésies i convents?

Els tres articles que Joan Maragall va escriure davant els fets de la Setmana Tràgica són plenament representatius del seu pensament. No són la tardana espurna profètica d'un intel·lectual que anteriorment s'havia manifestat com a burgès i que, de cop i volta, decideix incomodar l'estament benestant al qual pertany; no són un moment de lucidesa cap al final de la vida d'un rendista de Sant Gervasi: són, ben altrament, uns textos del tot coherents amb una trajectòria intel·lectual que sempre es va voler situar lluny del judici moralit-

6. Vegeu «Federico Nietzsche», *Diario de Barcelona* (19-9-1900) (II, 138a-139b).

zador sobre la conducta humana i a favor de totes les manifestacions autèntiques de vida.

MARAGALL, PERIODISTA: EL DRET AL SILENCI I A LA PARAULA

Maragall va ingressar en el món del periodisme a l'octubre de 1890 amb l'entrada al *Diario de Barcelona*. Tenia trenta anys, i la proximitat del matrimoni l'obligava a una feina més o menys fixa.⁷ Des d'aleshores i fins a la seva mort, el contacte de l'escriptor amb el món del periodisme serà constant, però amb molts canvis. Els dos primers anys la seva actuació es limita a tasques en bona part administratives, tant d'ordre intern (fer d'enllaç entre el director i la redacció) com d'ordre extern (representar el *Diario de Barcelona* da-

7. La relació entre l'entrada a la plantilla del *Diario de Barcelona* i el matrimoni amb Clara Noble la insinua Josep Pijoan a «La veritable vida de don Joan Maragall», primera versió del llibre *El meu Don Joan Maragall* (Anna Maria BLASCO I BARDAS, *Joan Maragall i Josep Pijoan. Edició i estudi de l'epistolari*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992, p. 567): «Concertat el matrimoni, encara que les dugues families tenien un bon pasament, es va convenir pels dos pares dels promesos, que'l matrimoni es realisaria aixís que'l nuvi tingués una ocupació petita o grossa pro que l'hi emplees el dia.» Aquest fragment es va suprimir de versió publicada d'*El meu Don Joan Maragall*.

vant les autoritats). És també un redactor anònim de *sultos* i gasetilles, una tasca que devia desenvolupar com a màxim fins l'any 1903 —si més no, es poden trobar rastres d'aquesta dedicació entre els anys 1890 i 1902. A partir de l'octubre de 1892 Maragall inicia la tasca periodística que li donarà més relleu: la redacció d'articles de fons. Maragall pertany a una època en què l'article és la peça major del periodisme: caldrà esperar a la que Josep M. Casasús anomena «generació d'entreguerres» —integrada, entre d'altres, per Xammar, Pla i Gaziol— per trobar un grup de periodistes per als quals sigui la crònica objectiva dels fets, més que l'article, el gènere periodístic autènticament prioritari.⁸ Entre 1892 i 1903 Maragall publica 248 articles al *Diario de Barcelona*.⁹ Fins al

8. Josep Maria CASASÚS, «El predomini de la crònica com a gènere», dins *El pensament periodístic a Catalunya. Assaig sobre l'evolució de les idees teòriques i professionals en matèria de periodisme*, pròleg de Miquel de Moragas Spa, Curial, Barcelona, 1987, p. 61-85.

9. D'acord amb la «Lista de artículos en el Diario de Barcelona 1892-1903», un autògraf maragallà inèdit conservat a l'Arxiu Joan Maragall de la Biblioteca de Catalunya amb el topogràfic mrgll-Mss. 8-13-1, el còmput d'articles al *Diario de Barcelona* entre 1892 i 1903 és el següent: «1892: 5 articles; 1893: 32; 1894: 18; 1895: 14; 1896: 17; 1897: 12; 1898: 20; 1899: 20; 1900: 27; 1901: 26; 1902: 43; 1903: 14. El total d'articles és de 248. S'ha de tenir present, però, que alguns dels articles es publicaven en dos, tres i fins a cinc lliuraments, i que en la major part de casos

1901 els articles signats apareixen sense cap mena de periodicitat fixa ni en cap dia concret de la setmana. La tasca de Maragall no és prioritàriament la d'articulista sinó la de redactor i secretari del director. Al març de 1901, però, Maragall s'agafa una baixa per depressió —«neurastènia», en llenguatge de l'època. Quan es reincorpora al *Diario de Barcelona*, al setembre, el director de qui era secretari particular —Joan Mañé i Flaquer— fa dos mesos que ha mort, i el nou director és un company de la redacció —Teodor Baró— amb qui pot tenir poques afinitats ideològiques. Maragall, durant l'any i mig que encara treballa al *Diario de Barcelona* un cop mort Mañé, ja no serà prioritàriament un redactor, sinó un articulista. La freqüència dels articles ho indica clarament: hi escriurà setmanalment i en dia fix (cada dijous), cosa que no havia fet abans.

A l'abril de 1903 Maragall abandona el *Diario de Barcelona*, del qual ja no tornarà a ser redactor, tot i que sí col·laborador. Durant uns mesos coqueteja amb la idea d'escriure en diversos mitjans sense acceptar cap tribuna fixa, cosa que li permetria parlar només

---

la llista individualitza cada part. D'acord amb la «Cronologia de les obres de Joan Maragall», dins II, 951-968, el total d'articles en el segon període al *Diario de Barcelona* (1905-06) és de 47, i el total d'articles del tercer i darrer període (1911) és de 21. Maragall, doncs, va publicar al *Diario de Barcelona*, entre 1892 i 1911, 316 articles.

quan senti que té alguna cosa a dir. El propòsit dura poc: al gener de 1904 inicia una col·laboració regular a *Il·lustració Catalana*, col·laboració que durarà fins al febrer de 1906: amb un ritme gairebé mensual, hi acabarà publicant un total de vint-i-dos articles. Entre juliol de 1905 i juny de 1906 Maragall torna a escriure setmanalment (cada dimarts) al *Diario de Barcelona*, sense pertànyer, però, a la redacció. Més endavant, durant tot l'any 1908, Maragall tindrà una tribuna fixa a *La Lectura* de Madrid i escriurà assíduament al suplement *Los Lunes* del diari *El Imparcial*. Finalment, al maig de 1911 reprendrà la col·laboració setmanal al *Diario de Barcelona* (ara cada dijous), que no deixarà fins a la seva mort.

Podem observar, doncs, com al llarg de vint-i-dos anys de contacte amb el periodisme s'alternen etapes de col·laboració fixa en diaris i revistes amb etapes sense compromís amb cap mitjà concret. Els períodes amb col·laboració fixa són, però, clarament predominants: Maragall només es troba sense una tribuna regular alguns mesos de 1903, mig 1906, i els anys 1907, 1909, 1910 i part de 1911. En aquests períodes de temps Maragall continua publicant articles, però es permet fer-ho només quan algun estímul concret l'empeny a agafar la ploma.

Al gener de 1902, quan feia només quatre mesos que publicava a dia fix, Maragall escriu «El derecho

de hablar», una crítica ferotge a la professionalització de l'opinador públic, obligat a pronunciar-se amb periodicitat fixa sobre el que sigui. Denuncia «esta maldita idea del hablar profesional»,¹⁰ que considera una «gran aberración»¹¹ generadora d'una «charla sin substancia». ¹² Proclamacions contra el periodisme d'opinió a dia fix seran constants en Maragall, malgrat que ell mateix, professionalment, s'hi dediqués en llargs períodes de la seva vida.

En tot cas, l'any 1909 Maragall es troba en un d'aquests períodes daurats en què es pot permetre alçar la veu només quan sent que té alguna cosa a dir, no quan per un compromís prèviament adquirit es veu forçat a lliurar l'article setmanal o mensual al mitjà amb el qual col·labora. Potser és per això que els tres articles motivats per la Setmana Tràgica tenen un to d'urgència que no desprenen altres textos seus. Maragall no aprofita un fet d'actualitat per omplir l'article setmanal: Maragall es veu empès, per l'actualitat, a agafar la ploma i aconseguir que li publiquin (no sempre amb èxit, com veurem) el que ha escrit en el mitjà on creu que pot fer més impacte. És, doncs, el moment en què Maragall exerceix d'*intel·lectual* en el sentit més genuí:

10. «El derecho de hablar», *Diario de Barcelona* (30-1-1902) (II, 177b).

11. II, 177a.

12. *Ibidem*.

adquirir un prestigi en un àmbit —la poesia i el periodisme mateix—, l'intel·lectual l'aprofita —«n'abusa», dirà Sartre—¹³ per incidir en la vida col·lectiva, tal com Zola havia fet, pocs anys abans, en l'*affaire Dreyfus*. Els paral·lelismes són evidents: el *cas Ferrer* és l'*affaire Dreyfus* català, i si a Maragall li haguessin publicat «La ciutat del perdó» —en què demanava que no s'executés Francesc Ferrer i Guàrdia per la Setmana Tràgica—, hagués estat el Zola català.¹⁴

LA HISTÒRIA EXTERNA DELS ARTICLES: UN INTEL·LECTUAL SOTA VIGILÀNCIA

Les dificultats de publicació que va tenir Maragall amb els tres articles motivats per la Setmana Tràgica són ben conegudes, sobretot des que Josep Benet va publicar el cèlebre volum *Maragall i la Setmana Tràgica*, un dels llibres més bonics —i, al mateix temps, més sòlidament documentats— que s'han escrit sobre l'es-

13. Jean-Paul SARTRE, *Plaidoyer pour les intellectuels*, Gallimard, París, 1972, p. 12-13.

14. Per a una aproximació més àmplia a la figura de Maragall com a intel·lectual i als seus paral·lelismes amb Zola, vegeu Ignasi MORETA, «Joan Maragall, articulista i intel·lectual», dins *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània*, Punctum i Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània, Lleida i Bellaterra, 2007, p. 283-292.